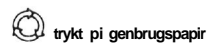

homoseksuelle og arveafgift

delbetænkning
afgivet af kommissionen til
belysning af homoseksuelles
situation i samfundet

betænkning nr. 1065
1986

trykt på genbrugspapir

ISBN 87-503-5994-0
Stougaard Jensen/København
Ju 00-178-bet.

Homoseksuelle og arveafgift.

Kommissionen til belysning af homoseksuelles situation i samfundet fremlægger hermed det første resultat af sit arbejde. Kommissionen blev nedsat af justitsministeren den 21. november 1984 efter en folketingsbeslutning af 24. maj 1984. Kommissoriet for kommissionen er gengivet på side 5 og en for-tegnelse over medlemmerne findes på side 7.

Efter en indledende generaldebat har kommissionen drøftet mulighederne for at belyse homoseksuelles forhold. På baggrund af denne drøftelse besluttede kommissionen at foranledige udarbejdet redegørelser for den vigtigste tilgængelige videnskabelige dokumentation om homoseksuelle og homoseksuelles livsform. Arbejdet hermed er overdraget til cand. mag. Henning Bech og mag. art. Karin Lützen. Redegørelserne forventes at foreligge i løbet af kort tid.

Kommissionen har valgt forud for andre mere generelle spørgsmål at tage spørgsmålet om arveafgift op til drøftelse. Baggrundelsen herfor er navnlig, at dette område i de senere år har været behandlet både i ægteskabsudvalget og i arve- og gaveafgiftsudvalget, samt ikke mindst at folketinget i de seneste samlinger har drøftet forslag til ændringer af arveafgiftsloven. Med denne redegørelse er der ikke taget stilling til, om problemet mere hensigtsmæssigt vil kunne løses ved en generel lovgivning om homoseksuelle parforhold. Særindstillingen indeholder derfor forslag til en foreløbig løsning af problemet, indtil overvejelser om en sådan generel lovgivning er afsluttet.

Arveafgiftsproblemet synes stadig mere påtrængende, når lovgivning om homoseksuelle parforhold drøftes. Dette skyldes, at de homoseksuelle er omfattet af arveafgiftsklasse C, som indeholder en stærkt progressiv skala, hvorfor det ofte er ganske betydelige beløb, den efterlevende i det homoseksuelle parforhold, skal udrede i afgift til det offentlige.

Arveafgiftslovgivningen må således anses for et af de enkeltområder, hvor behovet for en ændring til lettelse af de homoseksuelles situation er størst, samt det spørgsmål, der har haft størst politisk aktualitet i den senere tid.

I kommissionen er der enighed om at foreslå en legal regel om nedsættelse af arveafgiften for visse grupper af homoseksuelle. Forudsætningen er, at der er oprettet testamente, idet homoseksuelle ikke arver efter loven. Der er endvidere enighed om at gøre det til betingelser, at arvingen er en samlever af samme køn, der ikke er slægtsarving, og at denne skal have haft fælles bopæl med arveladeren ved dødsfaldet samt eventuelt i et vist antal år forud for dette. I så fald skal enten afgiftsklasse A eller den særlige ægtefælleskala, der for arvelodder under 1.000.000 kr. medfører en lavere arveafgift end ellers inden for afgiftsklasse A, anvendes. Med hensyn til disse detaljspørgsmål har kommissionen delt sig i fire mindretal, idet fem medlemmer går ind for anvendelse af afgiftsklasse A efter 5 års fælles bopæl, et medlem for anvendelse af arveafgiftsklasse A efter 2 års fælles bopæl og fire medlemmer for anvendelse af ægtefælleskalaen uden andre krav, end at den fælles bopæl bestod ved dødsfaldet, medens to medlemmer ikke har ønsket at tage stilling til de nævnte enkeltheder.

Kommissionen har efter afgivelsen af denne delbetænkning indledt drøftelser om betimeligheden af at indføre en form for registreret partnerskab for homoseksuelle.

Kommissorium
for
kommissionen til belysning af homoseksuelles
situation i samfundet.

Folketinget vedtog den 24. maj 1984 et forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til belysning af homoseksuelles situation i samfundet.

Ifølge folketingsbeslutningen skal kommissionen have følgende kommissorium:

"Idet det anerkendes, at homoseksuelle bør have mulighed for at leve i overensstemmelse med deres identitet og indrette sig herefter i samfundet, og idet det erkendes, at mulighederne herfor ikke er til stede i tilstrækkeligt omfang, skal kommissionen sammenstille og fremlægge tilgængelig videnskabelig dokumentation om homoseksualitet og homoseksuelles livsform samt foranstalte undersøgelser, der belyser homoseksuelles juridiske, sociale og kulturelle situation.

I forlængelse heraf skal kommissionen fremkomme med forslag til foranstaltninger, der sigter mod at fjerne eksisterende diskrimination inden for alle sektorer i samfundet, og som i øvrigt forbedrer de homoseksuelles situation, herunder forslag til bestemmelser for faste samlivsforhold."

Kommissionen skal således søge at udrede de homoseksuelles faktiske livsform og levevilkår. Kommissionen bør herunder overveje, i hvilket omfang det materiale og de undersøgelser, som er fremlagt i den svenske betænkning fra august 1984 om de homoseksuelles situation i samfundet, kan danne udgangspunkt for kommissionsarbejdet.

Ægteskabsudvalget har i betænkning nr. 915/1980 fremlagt forslag om regulering af de ugifte samlevendes situation. Forslagene gælder i et vist omfang også for homoseksuelle samlivsforhold. I de øvrige nordiske lande foregår der overvejelser om, hvorvidt der bør indføres regler om ugifte samle-

vende, herunder personer af samme køn, f. eks. til sikring af den økonomiske svage part ved samlivsophævelse.

Kommissionens overvejelser bør tage udgangspunkt i ægteskabsudvalgets forslag og i de regler, der overvejes i de øvrige nordiske lande.

Det må anses for ønskeligt, at der sideløbende med kommissionens arbejde foregår en offentlig debat om homoseksualitet og de homoseksuelles livsvilkår. Kommissionen bør overveje, hvorledes den kan medvirke til at fremme og formidle en sådan offentlig debat. Kommissionen kan i den forbindelse eventuelt afgive delbetænkninger.

Kommissionen kan om fornødent rådføre sig med sagkyndige fra f.eks. ministerier og arbejdsmarkedets parter og i nødvendigt omfang indhente forskningsmæssig bistand.

Kommissionens medlemmer:

Fhv. medlem af folketinget Poul Dam (formand)

Landsdommer Svend Danielsen (næstformand)

Henning Jørgensen, Landsforeningen for bøsser og lesbiske

Mikkel Emborg, Landsforeningen for bøsser og lesbiske

Helle Jarlmoose, Dansk Kvindesamfund

Per Kleis Bönnelycke

Overlæge, dr.med. Preben Hertoft, Rigshospitalet

Kontorchef Marianne Levy, justitsministeriet

Fuldmægtig Ville Budtz, socialministeriet

Fuldmægtig Vibeke Jakobsen, ministeriet for kulturelle anliggender

Ekspeditionssekretær Kirsten Rudfeld, arbejdsministeriet

Undervisningsinspektør Kamma Struwe, undervisningsministeriet

Sekretær: Fuldmægtig Thomas Rørdam, justitsministeriet
(indtil 1. oktober 1985)

Sekretær Jørgen Lougart, familierets-
direktoratet (efter 1. oktober 1985)

Homoseksuelle og arveafgift.

1. Efter arveloven er alene en afdøds ægtefælle og nærmeste slægtninge legale arvinger. Andre, f.eks. en samlever, arver kun, såfremt afdøde havde oprettet testamente til fordel for vedkommende. Der er dog også den mulighed, at afdøde havde indsat den pågældende som begunstiget i en livsforsikringspolice, gruppelivsforsikring m.v. Endelig har justitsministeriet i medfør af arvelovens § 71, stk. 2, 2. pkt., mulighed for at afstå en arv, som ellers ville tilfalde staten på grund af manglende legale arvinger eller testamente, til personer, der har stået afdøde nær.

En samlever eller samboende, som efter det anførte modtager arv eller forsikring, er i arveafgiftsmæssig henseende som udgangspunkt stillet således, at arveafgiften skal beregnes efter arveafgiftsklasse C, der indeholder de højeste afgifter.

Arveafgiftssatserne fremgår af lovebekendtgørelse nr. 310 af 23. juni 1983 om afgift af arv og gave (arveafgiftsloven). Specielt henvises til reglerne i § 2.

Afgiftsklasse A omfatter afdødes ægtefælle (også den fraseparerede eller fraskilte) og børn, herunder stedbørn, og deres afkom og ægtefælle (ikke den fraseparerede eller fraskilte). Endvidere omfatter afgiftsklasse A søskende, der har haft fælles bopæl med arveladeren i de sidste 10 år før dødsfaldet, forudsat at både arveladeren og arvingen ved dødsfaldet var ugifte (herunder fraseparerede, fraskilte, enker og enkemænd). Endelig omfatter afgiftsklasse A forældre, såfremt arveladeren var ugift (herunder frasepareret, fraskilt, enke eller enkemand) og ikke var fyldt 21 år.

Afgiftsklasse B omfatter beslægtede i forældrelinjen (d.v.s. forældre, herunder stedforældre, søskende og deres afkom).

Arveafgiftsklasse C omfatter fjernere beslægtede og ubeslægtede, herunder samlevere.

Arveafgiften ved en arv på henholdsvis 50.000 kr., 100.000 kr., 500.000 kr., 1.000.000 kr. og mere end 1.000.000 kr. i de tre arveafgiftsklasser (A, B og C) er følgende:

	ABC		
50.000	1.990	10.810	16.940
100.000	5.990	27.310	40.940
500.000	72.990	234.310	302.940
1.000.000	192.990	574.310	697.940
Af beløb her- udover betales:	32%	80%	90%

For ægtefæller gælder særligt lave satser. I de 4 nævnte eksempler ville arveafgiften således være: Ved 50.000 kr.: 0 kr., ved 100.000 kr.: 0 kr., ved 500.000 kr.: 67.990 kr. og ved 1.000.000 kr.: 192.990 kr., idet arveafgiften for ægtefæller ved en arv på 1.000.000 kr. eller derover svarer til arveafgiften i arveafgiftsklasse A.

Ægtefæller har iøvrigt adgang til at sidde i uskiftet bo, hvis afdøde efterlader sig livsarvinger og de øvrige betingelser er opfyldt, og der skal da ikke betales arveafgift før det uskiftede bo skiftes. Hvis den efterlevende ikke har mulighed for at sidde i uskiftet bo, fordi den afdøde ægtefælle ikke efterlader sig livsarvinger, har den efterlevende ægtefælle efter reglerne i arveafgiftslovens § 14 A mulighed for at opnå udsættelse med afgiftspligtens indtræden, hvis der har været formuefællesskab i ægteskabet.

Som anført vil der i de fleste samlivsforhold uden ægteskab skulle betales arveafgift efter klasse C. Søskende er legale arvinger og skal som udgangspunkt betale arveafgift efter de mellemste satser i arveafgiftsklasse B. Efter arveafgiftslovens § 2 A, litra e, gælder der dog som nævnt en særregel for ugifte søskende, som har haft fælles bopæl i mindst 10 år forud for dødsfaldet, idet den efterlevende da alene skal betale arveafgift efter arveafgiftsklasse A. Denne særlige bestemmelse kan ikke anvendes på andre samboforhold.

I arveafgiftslovens § 3, stk. 6, findes en dispensationsbestemmelse med følgende ordlyd:

"Stk. 6. Hvis arvingen ved arveladerens død i længere tid har hørt til dennes husstand eller været økonomisk afhængig af ham, kan ministeren for skatter og afgifter tillade, at arveafgiften svares efter en lavere afgiftsklasse end den, arvingens slægtskabs-

forhold til arveladeren vil betinge. Har arvingen i de sidste 5 år før arveladerens død hørt til dennes husstand eller været økonomisk afhængig af ham, og arvelodden ikke overstiger 2.000 kr., bortfalder arveafgiften."

Lempelse efter § 3, stk. 6, forudsætter enten at arvingen hørte til afdødes husstand eller at arvingen var økonomisk afhængig af afdøde.

Skattedepartementet har udfærdiget en vejledning nr. 107 af 14. juni 1982 om arveafgiftsnedsættelse efter arveafgiftslovens § 3, stk. 6.

I delbetænkning om arve- og gaveafgift (nr. 1014/1984), afgivet af et udvalg under skatte- og afgiftsministeren, anføres s. 151-153 følgende vedrørende § 3, stk. 6, og vejledningen fra 1982:

"Bestemmelsen fortolkes således, at man nedsætter arveafgiften for arvinger, der igennem længere tid har haft fælles bopæl med arvelader, og som desuden har været økonomisk afhængig af denne, jfr. følgende redegørelse for betingelserne for afgiftsnedsættelse.

Bestemmelsens klassiske anvendelsesområde er arv til husbestyrerinder og tjenestefolk, som anses omfattet af begrebet "husstand" hvori lægges, at der bestod et ansættelsesforhold til afdøde. Herudover har bestemmelsen fået sin store betydning ved arv til ugifte samlevende.

For begge arvingsgrupper gælder visse betingelser med hensyn til varigheden af den fælles bopæl med afdøde og den økonomiske afhængighed af denne. Man sondrer således ikke mellem husbestyrerinder m.v. og andre samlevende, således som lovteksten kunne læses.

Arvingen skal igennem længere tid have haft fælles bopæl med afdøde.

Ved "længere tid" forstås i praksis, at sambotiden skal være over 6 år.

Har samlivet været 6-10 år nedsættes til afgiftsklasse B; ved samliv i over 10 år nedsættes til afgiftsklasse A.

Se i øvrigt om afgiftsnedsættelsens størrelse nedenfor.

Efter gældende praksis anses en arving for at have været økonomisk afhængig af afdøde, hvis arvingens skattepligtige indkomst i de sidste 3 år før dødsfaldet ikke overstiger 200.000 kr., og den skattepligtige formue ikke overstiger 1.000.000 kr., jfr. skattedepartementets vejledning af 14. juni 1982. Det er ikke afgørende om formuen er likvid, og der opstilles ikke noget krav om, at afdøde skulle tjene mere end arvingen.

Udover størrelsen af arvingens indkomst og formue spiller også arveloddens størrelse en rolle.

Hvis arvingen skulle have svaret arveafgift efter klasse C gælder følgende:

Arvelod under 400.000:

Sambotid 6-10 år: klasse B.

Sambotid over 10 år: klasse A.

forudsat indkomst og formue under de anførte grænser.

Er indkomst eller formue over de ovenfor nævnte beløb: Ingen nedsættelse.

Arvelod over 400.000 kr.

Indkomst og formue under de nævnte beløb:

Sambotid 6-10 år: klasse B af de første 400.000 kr., klasse C af resten.

Sambotid over 10 år: klasse A af de første 400.000 kr., klasse C af resten, uden at de første 400.000 kr. indgår som progressionsfaktor.

Indkomst og formue over de nævnte beløb: Ingen nedsættelse.

Det bemærkes, at der ikke i nogen tilfælde nedsættes således, at der svares arveafgift efter den særlige ægtefælleskala.

Hvis arvingen skulle svare arveafgift efter klasse B (forældre, søskende), bevilges der kun afgiftsnedsættelse efter § 3, stk. 6, såfremt sambotiden har været over 10 år, og indtægten og formuen ikke overstiger de førnævnte grænser. For arvelodder op til 400.000 kr. nedsættes til klasse A; for arvelodder over 400.000 kr. nedsættes til klasse A for de første 400.000 kr., og klasse B for resten, uden at de første 400.000 kr. indgår som progressionsfaktor.

Det bemærkes, at ugifte søskende, der har boet sammen i 10 år før dødsfaldet, svarer arveafgift efter klasse A, uanset de økonomiske forhold og arvens størrelse, jfr. § 2Ae.

Bevisbyrden for, at betingelserne for nedsættelse af arveafgift er til stede, påhviler arvingen.

Beviset accepteres på helt objektivt grundlag i form af offentlige attester, arvingens selvangivelser og den endelige boopgørelse.

Bestemmelsen i § 3, stk. 6, administreres af skattedepartementet."

Skattedepartementet har oplyst, at da anvendelsen af § 3, stk. 6, ikke er betinget af, at der bestod et seksuelt forhold mellem arvelader og arving, er såvel heteroseksuelle som homoseksuelle samboforhold m.v. omfattet af § 3, stk. 6, og de hertil knyttede regler.

Endvidere er det oplyst, at departementet i perioden fra juni 1982 til december 1985 har modtaget ca. 1200 ansøgninger om afgiftsnedsættelse efter § 3, stk. 6. Dette svarer gennemsnitligt til ca. 340 sager om året. De fleste ansøgere har opnået nedsættelse. Skattedepartementet har ikke generelle oplysninger om, hvor mange af ansøgerne, der i ansøgningen har anført, at der bestod et homoseksuelt samlivsforhold mellem arvelader og arving. For året 1984 er det opgjort, at der indkom 34 ansøgninger, hvor arvelader og ansøger var af samme køn, uden at der var tale om søskende, forældre/børn eller på anden måde beslægtede. I 5 af disse sager blev der meddelt afslag på lempelse, mens de øvrige ansøgere opnåede lempelse af arveafgiften.

2. Ægteskabsudvalget har i sin betænkning 8 om samliv uden ægteskab I (nr. 915/1980) i kapitel 9 om arveafgift, side 132-139, overvejet reglerne og foreslået en lempelse af arveafgiften for ugifte samlevende.

Ægteskabsudvalget fandt, at den ugifte efterlevendes arveret stadig bør være betinget af, at afdøde har testamenteret, således at spørgsmål om arveafgift kun opstår i tilfælde,

"hvor afdøde og den efterlevende har haft en følelse af en vis samhørighed, der objektivt kan konstateres i kraft af en viljestilkendegivelse fra den nu afdøde i form af et testamente eller indsættelse i en livsforsikring, eller justitsministeriet afstår arven".

Ægteskabsudvalget bemærker videre s. 137-138:

"På den anden side kan yderligere kriterier ikke undværes, da disse begunstigede skal afgrænses over for andre testamentsarvinger. Udvalget finder, at den, som ønsker at opnå en gunstigere afgiftsmæssig stilling, må pålægges bevisbyrden for, at der har bestået et samliv. Bevis må f.eks. antages at foreligge, hvis skifteretten konstaterer sameje, eller hvis justitsministeriet i medfør af arvelovens § 71, stk. 2, har afstået arven, i tilfælde hvor der ikke var oprettet testamente, fordi man har fundet, at den pågældende var nærstående på grund af samlivsforhold. . . . Drejer det sig om par, der tidligere har været gift, er der allerede efter de nugældende regler ligestilling med ægtepar.

Udvalget har dog anset det for uheldigt at skabe en regel, der på den ene side giver visse samlevende et egentligt retskrav på ligestilling med ægtefæller og på den anden side henviser andre samlevende - der ikke findes at opfylde de opstillede kriterier - til at svare afgift efter sats C, uanset at man efter et konkret skøn måtte sige, at deres samliv var lige så fast som de samlivsformer, der var omfattet af en regel om ligestilling. Samlivsforholdene må antages at være så forskelligartede, at det ville være forkert at lægge vægt på et enkelt kriterium.

På den baggrund er det den overvejende opfattelse i udvalget, at en hensigtsmæssig løsning bedst kan opnås ved en ændring af arveafgiftslovens § 3, stk. 6, således at ministeren i videre omfang end nu får mulighed for at nedsætte afgiften skønmæssigt. Udvalgets drøftelser har koncentreret sig om følgende skitse til en ny formulering af stk. 6, 1. pkt.:

"Stk. 6. Hvis arvingen og arvelader ved dennes død havde fælles husstand og økonomisk fællesskab af ikke uvæsentligt omfang, kan ministeren for skatter og afgifter bestemme, at arveafgiften svares efter en lavere afgiftssats end den, arvingens familieforhold til arveladeren vil betinge. Det samme gælder, hvis arvingen var økonomisk afhængig af arveladeren. I særlige tilfælde kan ministeren bestemme, at de for efterladte ægtefæller eller børn gældende afgiftsregler bringes i anvendelse."

Ved anvendelsen af begrebet "fælles husstand" i stedet for "arveladers husstand" er det tilsigtet at fremhæve, at afdøde ikke behøver at have været husstandsindehaver, d.v.s. økonomisk dominerende i forholdet. Begrebet svarer til det, der anvendes i lejelovens § 75, stk. 2, og den skitserede regel er ligesom denne bestemmelse ikke begrænset til ægteskabslignende samlivsforhold. Også to personer af samme køn eller

f.eks. to søskende vil derfor være omfattet, såfremt de har haft fælles husstand. I den forbindelse bemærkes, at søskende, der har haft fælles bopæl med arveladeren i de sidste 10 år før dødsfaldet, allerede efter gældende ret har krav på kun at svare afgift efter sats A, forudsat at både arveladeren og arvingen var ugifte ved dødsfaldet. Bestemmelsen vil således i disse tilfælde alene medføre, at skattedepartementet får mulighed for at lade arvingen få et vist nedslag i den afgift, der ellers skulle svares efter sats B, såfremt tidskravet ikke er fuldt ud opfyldt, men der foreligger andre særlige omstændigheder.

Om kollektiver henvises til . . . Der oprettes sjældent testamenter i disse forhold.

Udvalget har ikke fundet det nødvendigt at foreslå det gjort til en betingelse, at samlivet har haft en vis varighed, da der som foran nævnt må lægges vægt på, at parterne ved at oprette et testamente har tilkendegivet, at de betragter forholdet som varigt.

Skitsen har i 2. pkt. medtaget udtrykket økonomisk afhængighed for ikke at gøre reglen snævrere end den nugældende.

Husstandsbegrebet svarer som nævnt til det, der anvendes i lejeloven, men udvalget har fundet det rigtigst, at det gøres til en betingelse, at parterne desuden har haft økonomisk fællesskab. Arvingen skal bevise, at betingelserne er opfyldt og kan herved blive stillet overfor spørgsmål om samlivets karakter, jfr. herved den generelle drøftelse i . . . Hvis arvingen ikke ønsker at udsætte sig herfor, må han undlade at påberåbe sig reglen. t

Udvalget har med 3. pkt. ønsket at fremhæve, at spørgsmålet om afgiftsnedsættelse ikke - som f.eks. spørgsmålet om fordelingen af boligen - er et spørgsmål om enten/eller, men om mere eller mindre. Der bør formentlig kun være tale om at anvende afgiftsklasse A eller de særlige regler for ægtefæller for hele arven i tilfælde, hvor parterne af juridiske grunde har været forhindret i at indgå ægteskab. Der er herved navnlig tænkt på personer af samme køn eller f.eks. to søskende, der har boet sammen. Omvendt må man være opmærksom på, at den ringe forskel mellem satserne i afgiftsklasserne B og C betyder, at en nedsættelse til klasse B kun vil bevirke en mindre lempelse. Der bør derfor foretages en konkret vurdering.

Alt taget i betragtning finder et flertal af udvalgets medlemmer (Yvonne Herløv Andersen, Bitsch, Hanne Budtz, Danielsen, Alice Hedegaard, Hjorth, Lind, Moltke, Inge Fischer Møller, Bodil Panild, Inger Margrete Pedersen, Ulla Paabøl, Hanne Reintoft, Ebba Stranget og Tillisch) at kunne anbefale, at en regel som den skitserede gennemføres. Dette bør ikke afvente

den iværksatte revision af arveafgiftsloven.

Et mindretal (Elsebeth Kock-Petersen og Aase Olesen) kan kun anbefale, at der gives ministeren mulighed for en skønsmæssig nedsættelse af arveafgiften i tilfælde, hvor de samlevende af juridiske grunde var forhindret i at indgå ægteskab.

Et andet mindretal (Inge Krogh) kan ikke anbefale, at der foretages nogen ændring i arveafgiftslovens § 3, stk. 6.

3. I den ovennævnte delbetænkning (nr. 1014/1984) har arve- og gaveafgiftsudvalget foreslået, at dispensationsbestemmelsen i § 3, stk. 6, og den særlige søskenderegulering i § 2 A, litra e, erstattes af en ny bestemmelse med faste kriterier for arveafgiftsberegningen i ugifte samboforhold m.v.

Udvalgets overvejelser og forslag fremgår af delbetænkningen s. 156-164, s. 156-163 anføres følgende:

"Det er udvalgets opfattelse, at der også i fremtiden bør være adgang til at nedsætte arveafgiften for ugifte samlevende.

Uanset om ægtefæller skal betale arveafgift af gensidig arv eller ikke, går udvalget dog ikke ind for, at ugifte samlevende helt skal ligestilles med ægtefæller. Hvis enker og enkemænd fritages helt for arveafgift af arv efter ægtefællen, mener udvalget altså ikke, at det samme bør gælde ved arv i samlivsforhold uden ægteskab. Hvis ægtefællen (som i dag) skal betale afgift efter en særlig lempelig skala, bør den heller ikke gælde for ugifte samlevende. Tænker man sig en ordning med kun én afgiftsklasse, bliver der ikke tale om særregler for de ugifte samlevende.

Den nugældende retstilstand er efter udvalgets opfattelse ikke tilfredsstillende, idet den bygger på en bevillingsbestemmelse, som medfører en del administration, og som ikke opfylder et naturligt behov hos de implicerede parter for en klar og sikker retstilstand.

Det er arveafgiftsudvalgets opfattelse, at problemerne for ugifte samlevende bedst løses ved at forlade det gældende bevillingssystem. Udvalget mener, at der bør opstilles en fast regel, som ikke indeholder en dispensationsadgang, men som tværtimod opererer med helt klare kriterier for, hvornår arveafgiften skal nedsættes.

Udvalget har drøftet to mulige måder at formulere en sådan regel på, nemlig dels en regel, som i store træk er i overensstemmelse med nugældende praksis på området, og dels en mere vidtgående og samtidig enklere regel.

En regel i overensstemmelse med nugældende praksis, som ikke skal have karakter af en dispensationsadgang, men som skal indeholde klare kriterier for arveafgiftsnedsættelse, skal indeholde følgende:

Personkredsen skal bestemmes som arvinger, der ved dødsfaldet havde fast bopæl sammen med afdøde. Afgiftsnedsættelsen skal gradueres efter, hvor lang tid den fælles bopæl har været etableret. Der skal opstilles faste beløbsgrænser for arvingens maksimale indkomst og formue, og der skal ligeledes være fast beløbsgrænse for arvens størrelse.

Om personkredsen henvises til det nedenfor omtalte. En regel om sambotidens længde kan forholdsvis enkelt formuleres. Det bemærkes, at man vil undgå afgiftsnedsættelse til forskellige afgiftsklasser, såfremt de nuværende afgiftsklasser B og C slås sammen. Herefter vil man kunne nøjes med én grænse for sambotidens længde. Det vil i praksis være lidt vanskeligere at formulere en bestemmelse om faste beløbsgrænser for arvingens indkomst og formue og arveloddens størrelse. Det må være rigtigt at regulere sådanne beløbsgrænser med visse intervaller.

Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at en regel som den ovenfor skitserede ikke opfylder det stigende behov for arveafgiftsnedsættelse for ugifte samlevende.

En langt mere vidtgående og samtidig enklere regel må anbefales.

Hvis der skal indføres en mere vidtgående regel er det udvalgets opfattelse, at personkredsen fortsat skal bestemmes efter samme kriterier som efter nugældende praksis, d.v.s. som personer, der ved dødsfaldet havde fast bofællesskab sammen med afdøde. Se nærmere om personkredsen nedenfor

For så vidt angår samlivstidens længde, er det udvalgets opfattelse, at man bør gå langt videre ved indrømmelse af afgiftsnedsættelse, end man gør i dag.

Et kort samliv, som bliver afbrudt af en af parternes dødsfald, kan være lige så kvalificeret til af-

giftsnedsættelse som et længere varende samliv, idet det, der må lægges til grund, er den bedømmelse, parterne selv har af samlivets karakter. Det sikreste indicium for at parterne har opfattet samlivet som varigt, er, at der er udfærdiget et testamente, hvori den efterladte er indsat som arving. Det forekommer endvidere nærliggende at tillægge den omstændighed, at samleveren er indsat som begunstiget i en af afdøde tegnet forsikring, samme bevisværdi for parternes opfattelse af samlivsforholdet.

Er parterne søskende, arver de efter loven, og der vil derfor ikke være særlig grund til, at de skulle oprette testamente. Det må derfor være en tilstrækkelig betingelse for arveafgiftsnedsættelse for søskende, at de har haft fast fælles bopæl i det fastlagte tidsrum. Herved går man langt videre end den nugældende regel i § 2Ae, hvorefter ugifte søskende får nedsat arveafgiften, når samlivet har varet 10 år. Dette må være en naturlig konsekvens, og udvalget foreslår derfor at § 2Ae ophæves.

Herefter foreslår udvalget, at afgiftsnedsættelse gives til den omfattede personkreds, når den efterladte er indsat som begunstiget i afdødes testamente, eller i en af denne tegnet forsikring, eller den begunstigede var afdødes bror eller søster, og når samlivet har varet i et bestemt forholdsvis kort tidsrum.

Når man opstiller et krav om, at den efterladte er indsat som begunstiget i afdødes testamente m.v., forudsætter man, at alt, hvad der tilfalder den efterlevende ved førsteafdødes død, skal anses for omfattet af reglen om afgiftsnedsættelse. Dette gælder således f.eks. i de tilfælde, hvor justitsministeriet i henhold til arvelovens § 71, stk. 2, har afstået arven.

Der bør ikke fastlægges beløbsgrænser for hverken arvingens indkomst og formue eller arveloddens størrelse, idet det grundlæggende formål med en regel om afgiftsnedsættelse i samlivsforhold uden ægteskab er til stede uanset parternes økonomiske forhold.

Det er udvalgets opfattelse, at såfremt en regel som den foreslåede skal virke efter hensigten, d.v.s. den skal være enkel, klar og letforståelig, opnås dette bedst ved i alle tilfælde at nedsætte arveafgiften til laveste afgiftsklasse. Dette resultat giver sig selv, hvis man slår de nugældende afgiftsklasser B og C sammen. Gør man ikke det, vil kriteriet for afgiftsnedsættelsen naturligt skulle tage sit udgangspunkt i samlivstidens længde, hvilket ikke i sig selv vil belaste administrationen af bestemmelsen. En fast tidsgrænse herfor vil dog kunne medføre resultater der af parterne føles som uretfærdige.

Uanset om man afskaffer reglerne om, at ægtefæller skal betale arveafgift af indbyrdes arv, eller man bibeholder den særlige afgiftsskala for ægtefæller, mener udvalget ikke, at bestemmelsen bør medføre samme afgiftsmæssige behandling af ugifte samlevende som ægtefæller. Det gælder også, når det ikke har været muligt for parterne at gifte sig, som f.eks. et par af samme køn.

Baggrunden for at man i kap. 6 har anbefalet, at ægtefæller ikke skal betale indbyrdes arveafgift er, at ægtefæller efter de nugældende regler i langt de fleste tilfælde rent faktisk ikke betaler arveafgift på grund af reglerne om hensidde i uskiftet bo og arveafgiftslovens § 14 A. I de få tilfælde, hvor ægtefæller rent faktisk skal betale arveafgift, kan det virke som en uretfærdig belastning. Dette argument kan ikke overføres på ugifte samlevende, idet en arveafgiftsnedsættelse vil være en væsentlig lempelse i forhold til de almindelige regler.

Det kan også anføres, at en regel om ligestilling af ugifte samlevende og ægtefæller i arveafgiftsmæssig henseende vil kunne få uensigtsmæssige konsekvenser, når hjemmeboende børn tager arv efter forældrene. Hvis et hjemmeboende barn (efter samboreglen) kunne opnå samme afgiftsmæssige stilling som en ægtefælle, ville dette barn blive stillet bedre end sin udeboende broder eller søster.

Denne uheldige konsekvens kunne undgås ved en bestemmelse i lovtæksten om, at reglen ikke finder anvendelse, når børn er arvinger efter forældrene.

Man skal endelig foreslå, at man uden særlige administrative vanskeligheder kan modificere en regel som foreslået, således at det for meget lange samlivsforhold kan bestemmes, at parterne i arveafgiftsmæssig henseende skal behandles som ægtefæller.

Administrationen af bestemmelsen kan helt overtages af skifteretterne og eksekutorerne.

Under drøftelserne i udvalget har det været nævnt, at det eventuelt kan overvejes at supplere den foreslåede løsning med en dispensationsregel.

I begge de forslag, som udvalget har drøftet, er personkredsen fastsat som personer der ved dødsfaldet havde fast bofællesskab med afdøde.

Der kan være tilfælde, f.eks. i kollektiv, hvor flere personer har fast bofællesskab sammen med den afdøde, og man kan forestille sig, at de alle, eller nogle af dem, ved testamente er opført som arvinger. Hvis man begrænser personkredsen numerisk, således

at kun én person kan få status som berettiget til afgiftsnedsættelse, må man i disse forudsætningsvis meget sjældne tilfælde forudse store bevisproblemer ved udpegelsen af den berettigede person.

På baggrund heraf foreslår udvalget, at man ikke indsetter en sådan begrænsning.

Man må endvidere tage stilling til, om det forhindrer afgiftsnedsættelse, at afdøde efterlader sig en ægtefælle, som også er arving. Efter nugældende praksis er det ikke en hindring for afgiftsnedsættelse, at afdøde efterlader sig en ægtefælle, som endog kan have haft fælles bopæl med afdøde og den berørte trediemand. Dette er ovenikøbet den klassiske model for husbestyrerinde-lempelsen, som den oprindelig var tænkt. Man har ikke i sinde at foreslå en skærpelse i den nugældende praksis, hvorfor en efterlevende ægtefælle ikke bør være til hinder for afgiftsnedsættelse til en fast samlever.

Den opfattelse, som ligger bag det ovenfor drøftede forslag, taler for, at man tager stilling til, hvorledes der skal forholdes ved gensidige testamenter oprettet af ugifte samlevende, når førstafdødes arvinger tager arv efter sidstafdødes død.

Efter de nugældende regler, i lovens § 7, stk. 4, skal arvingerne betale arveafgift efter slægtskabsforholdet til sidstafdøde. Førstafdødes sørbørn (der har fået deres tvangsarv efter førstafdøde) vil dog ofte i forhold til længstlevende have opnået status som plejebørn, hvilket kan åbne mulighed for afgiftsnedsættelse efter reglerne herom (arveafgiftslovens § 3, stk. 5).

Skal man ind på en større grad af arveafgiftsmæssig ligestilling mellem ægteskaber og samlivsforhold uden ægteskab, må man samtidig ændre § 7, stk. 4, således at man indsætter en undtagelsesbestemmelse for de tilfælde, hvor sidstafdøde fik afgiftsnedsættelse efter den særlige regel herfor.

Ved udformningen af nye, lempeligere afgiftsregler vedrørende ugifte samlevende er det udvalgets principielle opfattelse, at det bør være uden betydning, om det beløb, der tilfalder den længstlevende har karakter af en egentlig arv eller af en forsikringssum eller lignende, der er omfattet af § 5a. Derfor må udvalget pege på en løsning, hvorefter den sædvanlige nedsættelsesregel også gælder, når der tilfalder en ugift samlever en erhvervelse der omfattes af § 5a.

4. Hverken ægteskabsudvalgets eller arve- og gaveafgiftsudvalgets forslag er indtil videre fulgt op af lovgivningsinitiativer fra regeringen, og så vidt vides er der heller ikke aktuelle planer herom.

Derimod har Socialistisk Folkeparti såvel i marts 1984 som i november 1984 fremsat forslag til lov om ændring af lov om afgift af arv og gave (lempelse for ugifte samleverer).

Efter lovforslaget fra november 1984 ophæves den særlige søskenderegulering i arveafgiftslovens § 2 A, litra e, samt dispensationsbestemmelsen i § 3, stk. 6. I stedet indsættes en ny bestemmelse i loven med følgende ordlyd:

"§ 2 A. Hvis arvingen og arvelader i de sidste 2 år forud for arveladers død har haft fælles husstand, svares arveafgiften efter samme skala som for arveladers afkom. Såfremt arvelodden udgør mere end 500.000 kr., finder 1. pkt. kun anvendelse for de første 500.000 kr.

Stk. 2. Ministeren for skatter og afgifter kan tilføje, at der bortses fra kravet om fælles husstand i de sidste 2 år forud for arveladers død, såfremt en af parterne på grund af studieophold, forflyttelse, sygdom el.lign. midlertidigt har fraflyttet den fælles husstand. Det samme gælder, hvis en af parterne på grund af alder eller sygdom er flyttet på plejehjem, i beskyttet bolig el.lign."

Det siges bl.a. i bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1984/85, tillæg A, sp. 1661):

"Husstandsbegrebet svarer til det, der anvendes i lejeloven. Begrebet "fælles husstand" er indarbejdet i lejelovgivningen og har så vidt vides ikke givet anledning til særlige vanskeligheder.

Det er uden betydning om samleverne er af forskelligt køn eller af samme køn. Bestemmelsen kan endvidere anvendes på to søskende og andre beslægtede.

Også beboere i kollektiver vil kunne anvende bestemmelsen. Det vil dog næppe få større betydning, da det ikke er almindeligt, at der oprettes gensidige testamenter i kollektiver."

Endvidere har Venstresocialisterne i maj 1985 fremsat et lov-

forslag om ændring af Lov om afgift af arv og gave (Ligestilling mellem ægtepar og samlevende og sønner af samme kan).

Efter dette lovforslag udvides arveafgiftsklasse A med et nyt litra b, således at bestemmelsen i arveafgiftslovens § 2 A, får følgende indhold:

§ 2 A. Der svares arveafgift af arvelodden efter nedenstående skala, når arven tilfalder arveladerens

- a) ægtefælle (også den fraseparerede eller fraskilte),
- b) samlever af samme køn, når det ved testamente erklæres, at der mellem arveladeren og arving har bestået et samlivsforhold,
- c) afkom,
- d) stedbørn og disses afkom,
- e) afdødt barns eller stedbarns ægtefælle (ikke den fraseparerede eller fraskilte),
- f) søskende, der har haft fælles bopæl med arveladeren i de sidste 10 år før dødsfaldet, forudsat at både arveladeren og arvingen ved dødsfaldet var ugifte (herunder fraseparerede, fraskilte, enker og enkemænd),
- g) forældre, såfremt arveladeren var ugift (herunder frasepareret, fraskilt, enke eller enkemand) og ikke var fyldt 21 år.

Endvidere foreslås samlevere, jfr. litra b, sidestillet med ægtefæller ved beregningen af arveafgiften. Der henvises om de særlige ægtefælleregler til bemærkningerne oven for side 10.

I bemærkningerne til lovforslaget siges bl.a. (Folketingstidende 1984/85, tillæg A, sp. 5913):

"Forudsætningen for, at samlevende personer af samme køn kan opnå arvemæssig ligestilling med ægtepar, er efter lovforslaget, at der oprettes et testamente, og at det af testamentet fremgår, at der har bestået et fast samlivsforhold mellem arvelader og arving.

Forslagsstillerne er opmærksomme på, at der ikke vil være nogen mulighed for at kontrollere, om erklæringen udtrykker et faktisk eksisterende samlivsforhold, men finder - af hensyn til den personlige integritet - heller ikke en sådan mulighed ønskelig. Erklæringen i sig selv er derfor tilstrækkelig, og som betingelse for en lavere arveafgift adskiller den sig ikke fra egentlig indgåelse af ægteskab, idet dette arvemæssigt set også blot er en erklæring, der end ikke pålægger ægtefællerne at bo sammen. Misbrug vil altid kunne forekomme; men efter forslagsstillernes opfat-

telse vil det være begrænset, hvor mange mennesker som - i strid med kendsgerningerne - vil erklære at leve i et homoseksuelt samlivsforhold. Misbrugets omfang vil utvivlsomt ligge på et klart lavere niveau end tilsvarende anvendelse af ægteskabet udelukkende med henblik på sekundære fordele. Under alle omstændigheder er forslagsstillerne villige til at acceptere en vis rate af misbrug som pris for den foreslåede ligestilling."

De tre ovennævnte lovforslag fra SF og VS blev efter afsluttet 1. behandling i folketinget alle henvist til skatte- og afgiftsudvalget, som ikke afgav betænkning over lovforslagene, der siden er bortfaldet.

5. Kommissionen til belysning af de homoseksuelles situation i samfundet.

Folketinget vedtog i maj 1984 et forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en kommission til belysning af homoseksuelles situation i samfundet.

Kommissionen skal ifølge sit kommissorium søge at udrede de homoseksuelles faktiske livsform og levevilkår ved at sammenstille og fremlægge tilgængelig videnskabelig dokumentation om homoseksuelles livsform samt foranstalte undersøgelser, der belyser homoseksuelles juridiske, sociale og kulturelle situation. I forlængelse heraf skal kommissionen fremkomme med forslag til foranstaltninger, der sigter mod at fjerne eksisterende diskrimination inden for alle sektorer i samfundet, og som i øvrigt forbedrer de homoseksuelles situation, herunder forslag til bestemmelser for faste samlivsforhold. Kommissionens overvejelser bør tage udgangspunkt i ægteskabsudvalgets forslag og i de regler, der overvejes i de øvrige nordiske lande.

Det kan oplyses, at kommissionen til brug for sit arbejde har besluttet at foranledige udarbejdet en redegørelse for den vigtigste tilgængelige videnskabelige dokumentation om homoseksualitet og homoseksuelles livsform. Arbejdet hermed er overdraget til cand.mag. Henning Bech og mag.art. Karin Lützen.

Kommissionen vil i nærmeste fremtid indlede drøftelser om behovet for og det hensigtsmæssige i en mere generel lovgivning om homoseksuelle parforhold. Udgangspunktet for drøftelserne vil være en pjece udgivet i juni 1984 af landsforeningen for bøsser og lesbiske vedrørende lovforslag om registreret partnerskab for personer af samme køn og et radikalt beslutningsforslag fremsat i folketinget i folketingsåret 1983/84 om partnerskab for homoseksuelle, se Folketingstidende 1983/84, tillæg A, sp. 3 489.

6. Baggrunden for særindstillingen.

I kommissionen har der været enighed om forlods og forud for den mere generelle drøftelse at tage spørgsmålet om arveafgift op til særskilt behandling. Baggrunden herfor er navnlig, at dette spørgsmål, som det fremgår ovenfor i afsnit 2 og 3, i de senere år har været behandlet både i ægteskabsudvalget under justitsministeriet og i arve- og gaveafgiftsudvalget under skatte- og afgiftsministeriet, samt ikke mindst at folketinget i de seneste samlinger har drøftet forslag til ændringer af arveafgiftsloven, se ovenfor i afsnit 4. Det forventes, at der også i indeværende folketingssamling vil blive fremsat forslag til lov om ændring af arveafgiftslovgivningen. Kommissionen har derfor fundet det hensigtsmæssigt at redegøre for sit syn på spørgsmålet i denne redegørelse, der vil kunne indgå i de fortsatte overvejelser. Der er ikke herved taget stilling til, om problemet mere hensigtsmæssigt vil kunne løses ved en generel lovgivning for homoseksuelle parforhold. Særindstillingen indeholder derfor forslag til en foreløbig løsning af problemet, indtil overvejelserne om en mere generel lovgivning er afsluttet.

Medvirkende til beslutningen om en særlig drøftelse af arveafgiftsspørgsmålet har også været, at arveafgiftsproblemet synes stadig mere påtrængende, når lovgivning om homoseksuelle parforhold drøftes. Baggrunden herfor er, at de homoseksuelle er omfattet af arveafgiftsklasse C, som indeholder en stærkt progressiv skala, hvorfor det ofte er ganske betydeli-

ge beløb, den efterlevende i det homoseksuelle parforhold skal udrede i afgift til det offentlige.

Arveafgiftslovgivningen må således anses for et af de enkeltområder, hvor behovet for en ændring til lettelse af de homoseksuelles situation er størst, samt det spørgsmål der har haft størst politisk aktualitet i den senere tid. For den, der har indrettet sin tilværelse sammen med en homoseksuel partner og måske boet sammen med denne i en årrække, kan betaling af arveafgiften efter dennes død forrykke hele det økonomiske grundlag for den valgte livsform. Boligen med indbo og parrets livsforhold iøvrigt vil være indrettet på begges indtægter. I mange tilfælde vil der tillige være sket i hvert fald en vis sammensmeltning af økonomien. Når den ene falder bort, vil en betydelig arveafgift gøre et sådant indhug i arven, at det kan blive meget vanskeligt at bevare boligen og at opretholde et leveniveau, der ikke drastisk afviger fra det hidtidige, se også ægteskabsudvalgets betænkning nr. 8, s. 136.

7. Kommissionens overvejelser.

Ægteskabsudvalget foreslog i betænkning nr. 8 fra 1980, s. 136-139, en dispensationsregel til afløsning af arveafgiftslovens § 3, stk. 6, se ovenfor under 2. Arve- og gaveafgiftsudvalget overvejede i sin betænkning fra 1984, s. 156-63, se ovenfor under 3, både denne løsning og en mere vidtgående legal nedsættelsesregel.

Fordelene ved sidstnævnte løsning er åbenbare. Den vil være enkel, klar og letforståelig. De berørte vil på forhånd kunne overskue retsstillingen og have sikker viden om, hvor stor arveafgiften bliver. Desuden undgås en række sager i administrationen.

Under kommissionens drøftelser omkring en nedsættelsesregel er der peget på, at en regel om krav på nedsættelse, der skal stå alene, enten vil blive for restriktiv i sine betingelser til at kunne opfylde alle behov eller tage så mange person-

grupper med, at det kan give anledning til betænkeligheder. Da det endvidere, i hvert fald indtil en mere omfattende revision af arveafgiftsloven kan gennemføres, antageligt er nødvendigt at bibeholde arveafgiftslovens § 3, stk. 6, foreslås det at supplere en legal nedsættelsesregel, se nedenfor under 8, med dispensationsmuligheden i § 3, stk. 6, se nedenfor under 9.

Arveafgift betales kun for det, der falder i arv. Ofte vil samboende have erhvervet aktiver i fællesskab. De kan sammen have købt en fast ejendom eller ejerlejlighed. Normalt vil begge da være anført som ejere i skødet og ofte vil det tilfælde være angivet hvilken anpart hver især ejer. Er anparten ikke angivet, ejer parterne som udgangspunkt hver halvdelen. Også bil og løsøre kan være erhvervet i sameje. I det omfang, det fremgår af oprettede dokumenter eller undtagelsesvis på anden måde kan godtgøres, at et sådant sameje foreligger, vil kun afdødes anpart indgå i dødsboet og falde i arv med arveafgift til følge. Den del af aktiverne, der tilhører den efterlevende i forholdet, udtages af denne.

Der betales heller ikke arveafgift af de såkaldte krydsende livsforsikringer. Herved forstås forsikringer, som to personer hver for sig tegner på den andens liv. Ved dødsfald er den efterlevende derfor berettiget til forsikringssummen, ikke som begunstiget i en livsforsikring oprettet af afdøde, men som forsikringstager for en forsikring, hvor forsikringsbrevens givende er den andens død.

8. En regel om legal nedsættelse.

Kommissionens drøftelser om indholdet af en legal nedsættelsesregel har været koncentreret om følgende spørgsmål:

a. Testamente m.v.

Det er ikke fundet nødvendigt at nævne arvegrundlaget i lovskitsen nedenfor under 12. Medmindre der foreligger et slægtskabsforhold, som medfører arveret efter loven, kan der kun

blive tale om atrv, hvis afdøde havde oprettet et testamente til fordel for efterlevende. Det vil, som fremhævet af ægte-skabsudvalget i betænkning nr. 8, omtalt ovenfor under 2, si-ge, at spørgsmålet om arveafgift kun foreligger, hvis afdøde har haft en sådan følelse af samhørighed med den efterlevende, at testation har været naturlig.

Testamente oprettes normalt for notaren, og beslutningen er således objektiv konstaterbar. Testamentsoprettelse kan i no-gen udstrækning ses som en tilnærmelse til den registrering, der fra flere sider er fremhævet som en nødvendig forudsæt-ning for lovregulering af homoseksuelle parforhold.

Arveafgift skal også erlægges ved modtagelse af forsikrings-beløb, jfr. arveafgiftslovens § 5, litra a. Forudsætningen for, at modtagelse af sådanne beløb kommer på tale, er, at vedkommende er indsat som begunstiget i forsikringspolicen. Dette sker ifølge forsikringsaftalelovens § 103 ved, at nav-net på den begunstigede af forsikringstageren skriftligt med-deles forsikringsselskabet eller optages i eller påtegnes po-licen af selskabet. Også i disse tilfælde findes en tilkende-givelse fra afdøde og en registrering af dispositionen. De bør derfor omfattes af samme regler som testamentsarv. Om de såkaldte krydsende livsforsikringer, der er undtaget fra ar-veafgift, henvises til det under 7 anførte.

I tilfælde, hvor afdøde ikke har efterladt sig legale eller testamentariske arvinger, har justitsministeriet, som nævnt ovenfor under 1, adgang til at afstå arven. Forudsætningen er, at den, til hvem arven skal afstås, har stået afdøde nær, jfr. arvelovens § 71, stk. 2. Også i disse tilfælde skal der sva-res arveafgift på lignende måde som ved modtagelse af arv el-ler forsikringsbeløb.

b. Gensidigt testamente.

Kommissionen har overvejet, om det bør kræves, at indsættel-sen i testamentet eller livsforsikringen skal være gensidig. Hertil kræves, at efterlevende også havde oprettet testamen-

te til fordel for afdøde eller indsat denne i en livsforsikring.

Et gensidigt testamente er et testamente, hvor testatorer indbyrdes har indsat hinanden som arvinger eller legatarer. I arvelovens § 47 findes en særregel om ensidig genkaldelse af et sådant testamente og i § 48 en særregel om gensidigt testamente mellem ægtefæller og efterlevendes testationsadgang.

Ved et krav om en gensidig indsættelse opnås, at der foreligger en objektivt konstaterbar tilkendegivelse, ikke alene fra afdøde om en ensidig følelse, men fra begge parter i samlivsforholdet om samhørighed.

Kommissionen kan imidlertid ikke anbefale en regel, hvorefter der som led i betingelserne for lempelse skal foreligge en gensidig indsættelse. Herved er lagt vægt på, at et sådant krav vil rejse visse teknisk-juridiske vanskeligheder med hensyn til, f.eks. om der skal foreligge et eller flere dokumenter, der fuldbyrder den gensidige indsættelse, om gensidigheden skal vedrøre hele eller kun en del af den testationsfri arv, og i sidste fald om der trods alt skal stilles visse minimumskrav. Krav om et fælles dokument kan iøvrigt næppe opfyldes ved indsættelse i forsikringspolicer. Det er endvidere tvivlsomt om man i praksis, ved at kræve en gensidig indsættelse, vil opnå en højere grad af bevis for et fast samlivsforhold. Hertil kommer, at der kan være parforhold, hvor den ene faktisk intet ejer, og hvor denne derfor ikke har nogen naturlig tilskyndelse til at oprette testamente til fordel for den anden.

Kommissionen finder derimod, at en gensidig indsættelse vil kunne have betydning ved anvendelsen af den dispensationsbestemmelse, der er omtalt nedenfor under 9.

c. Personkreds.

De hidtidige overvejelser i ægteskabsudvalget og arve- og gæveafgiftsudvalget har omfattet alle ugifte samboende og så-

ledes ikke særligt taget sigte på homoseksuelle forhold. Efter sit kommissorium og for ikke at foregribe de fortsatte drøftelser omkring lovregulering af ugiftes samlivsforhold har kommissionen valgt at begrænse sine overvejelser og forslag til at gælde forhold mellem personer af samme køn, uanset om det drejer sig om to kvinder eller om to mænd. I denne forbindelse henvises til, at ægteskabsudvalget i betænkning nr. 8, s. 138, fremhævede de særlige hensyn, der er at tage til homoseksuelle, fordi de af juridiske grunde er forhindret i at gifte sig.

I en række tilfælde vil samboende slægtninge af samme køn have oprettet testamente for at udelukke andre legale arvinger, der ikke er tvangsarvinger. Ikke mindst kan dette tænkes, hvis to søstre eller brødre bor sammen og ønsker at gøre hinanden til universalarvinger. Arveafgiftsmæssigt skal søskende betale efter afgiftsklasse B. I lovens § 2 A, litra e, findes en særregel om betaling efter klasse h, hvis søskende har haft fælles bopæl i de sidste 10 år før dødsfaldet, forudsat at både arveladeren og arvingen ved dødsfaldet var ugifte.

Kommissionen har under hensyn til kommissoriet og til, at slægtsarvingers arveafgiftsproblemer mest hensigtsmæssigt kan reguleres i anden sammenhæng, set bort fra disse problemer. Bemærkningerne i det følgende vedrører således alene tilfælde, hvor arvingen og arvelader var af samme køn og ikke slægtsarvinger. Det understreges imidlertid, at det kun er slægtsarvinger, der foreslås holdt uden for en særregel, ikke andre slægtninge. Skulle der f.eks. bestå et samlivsforhold mellem to fætre eller to kusiner, vil de være omfattet af reguleringen.

Kommissionen skønner det ikke hensigtsmæssigt i en lovbestemmelse at indføre krav om, at der skal være tale om et homoseksuelt forhold. Ganske vist er det efter kommissoriet opgaven at behandle homoseksuelles særlige problemer, men en regel i arveafgiftsloven bør ikke knyttes til et kriterium, der forudsætter, at arvingen kan godtgøre særlige seksuelle relationer til arveladeren. En bevisførelse med henblik herpå vil gå for tæt på private forhold og være vanskelig, ligesom der

i så fald måtte opstilles en definition af, hvad et homoseksuelt forhold nærmere indebærer. En sådan definition er formentlig ikke mulig, men i givet fald uønskelig. Samboende af samme køn uden seksuelle relationer til hinanden, som opfylder de betingelser, der opstilles i det følgende, bør således sidestilles med homoseksuelle, idet deres socialt og økonomisk bestemte behov for en lavere arveafgift er det samme.

d. Fælles bopæl.

Det må antages, at testamente undertiden oprettes til fordel for en ubeslægtet af samme køn også uden for samlivsforhold, og det samme må formentlig gælde indsættelse i livsforsikringspolicer. I forretningsforhold, hvor flere personer ejer en virksomhed eller forretning sammen, kan noget sådant tænkes for at sikre en videreførelse også efter den enes død. Også andre tilfælde vil kunne tænkes. Det har ikke været kommissionens hensigt at lade sådanne indsættelser være omfattet af en nedsættelsesregel.

Det er derfor nødvendigt at opstille yderligere kriterier, dels for at sikre en rimelig afgrænsning af den personkreds, som ønskes begunstiget frem for andre, se ovenfor i afsnit 6, dels for i videst muligt omfang at undgå eventuelle misbrugssituationer, der vil kunne undergrave en lempelsesregel. Sådanne betingelser må ved en lovreguleret nedsættelse være rimeligt let konstaterbare, d.v.s. i videst mulige omfang baseret på objektive kriterier. Betingelser af mere subjektiv karakter vil kunne stille den efterladte i en vanskelig bevissituation, hvor også meget private forhold gøres til genstand for nærmere undersøgelse og vurdering. Enkelttilfælde, der falder udenfor det gængse mønster, vil kunne tilgodeses, såfremt reglen suppleres af en dispensationsadgang, se nedenfor under 9.

En lovregel om nedsættelse bør efter kommissionens opfattelse tage sigte på tilfælde, hvor det homoseksuelle par har haft fælles bolig, og hvor der derfor må skønnes at være særligt behov for lempelse. Om baggrunden herfor se ovenfor under 6.

Det må således kræves, at afdøde og arvingen havde fælles bopæl på dødstidspunktet. Som regel vil det være forholdsvis enkelt at bevise tilstedeværelsen af en fælles bopæl. Folkeregistertilmeldingen vil være et godt udgangspunkt, men det kan suppleres med eller erstattes af oplysninger fra andre registre, om fælles telefon, om at ejerboligen tilhører dem begge, om at de begge står på en lejekontrakt o.s.v. Det kan iøvrigt ikke ganske udelukkes, at fælles bopæl kan eksistere uden nogen af de anførte objektive kendetegn, men i så fald må der påhvile arvingen en ganske streng bevisbyrde. Om nødvendigt vil arvingen kunne falde tilbage på at påberåbe sig dispensationsreglen. Dispensation er også mulig, hvis den fælles bolig kun er benyttet en del af året, medens de pågældende i øvrigt opretholder hver sin lejlighed, eller i de situationer der er omfattet af dispensationsreglen i SF's lovforslag omtalt ovenfor i afsnit 4.

Det bemærkes, at begrebet "fælles bopæl" allerede eksisterer i arveafgiftsloven, nemlig i § 2 A, litra e. Det må antages, at begrebet fortolkes på den ovenfor omtalte måde.

e. Økonomisk fællesskab.

Kommissionen har overvejet at erstatte kravet om fælles bopæl med et krav om et vist økonomisk fællesskab. Kan arvingen godtgøre, at der har været fælles økonomi, vil forholdet antagelig have haft en så fast karakter, at en afgiftslempelse er rimelig. En betingelse af denne art vil imidlertid i højere grad hvile på et skøn, medmindre parret f.eks. har haft fælles lønkonto, fælles underskriftsret på andre konti i pengeinstitutter eller har erhvervet ejerboligen i sameje. I modsat fald må arvingen søge at godtgøre, at de begge har bidraget til den fælles husholdning, til rejser, til erstatningskøb og til nyanskaffelser. Bevisvanskelighederne forstærkes af, at den ene af dem, der kunne forklare herom, ikke har mulighed herfor. Der henvises også til erfaringerne fra retssager efter opløsning af heteroseksuelle samlivsforhold, hvor den ene kræver et beløb, og hvor beviset for et vist økono-

misk fællesskab f.eks. er søgt ført ved en vanskeligt gennemførlig pengestrømsanalyse. Et krav om økonomisk fællesskab forekommer efter kommissionens opfattelse u hensigtsmæssigt.

f• Yderligere betingelser.

Kommissionen har overvejet, om der skal stilles krav om nogen tids samboen forud for dødsfaldet, eller om forholdets fastere karakter skal eller kan godtgøres på anden måde. Ægteskabsudvalgets dispensationsregel var indskrænket til tilfælde, hvor der forelå "fælles husstand og økonomisk fællesskab af ikke uvæsentligt omfang". Arveafgiftsudvalget, der nøje drøftede dette spørgsmål s. 158-159, foreslog at lempelsesreglen skulle gælde, "når samlivet har været i et bestemt forholdsvis kort tidsrum" uden at præcisere dette nærmere. Begge udvalg udvider således bopælskravet noget. Dette har antagelig sammenhæng med ønsket om at modvirke omgængeligheder.

En anden mulighed vil være foruden fælles bopæl at kræve et vist økonomisk fællesskab. Se om et sådant kriterium ovenfor under e.

En tredje mulighed vil være i stedet for betingelsen om en fælles bolig og eventuelt tillige økonomisk fællesskab, alene at stille krav om, at det i et testamente erklæres, at der har bestået et samlivsforhold mellem to personer af samme køn. En sådan regel blev foreslået ved VS's lovforslag i maj 1985, se ovenfor under 4. Det må imidlertid antages, at en sådan løsning vil afholde en del par fra at oprette et sådant testamente, fordi de ikke på nogen måde ønsker at tilkendegive, at deres forhold har seksuel karakter.

I kommissionen er der af de samme grunde, der er anført ovenfor under e, enighed om ikke at supplere kravet om fælles bopæl med krav om et vist økonomisk fællesskab.

Kravet om, at det i et testamente skal erklæres, at der har bestået et samlivsforhold mellem to personer af samme køn,

er også fundet at være en uhensigtsmæssig løsning, som dog vil kunne få betydning ved anvendelsen af den dispensationsbestemmelse, der er omtalt nedenfor under 9.

Spørgsmålet er herefter, om det kan anses for tilstrækkeligt, at parterne havde fælles bopæl på dødstidspunktet, eller om det derudover skal kræves, at den fælles bopæl har eksisteret i et vist tidsrum før dødsfaldet, idet man i den forbindelse navnlig har drøftet mulighederne af at opstille krav om fælles bopæl i 2 eller 5 år. Der er i kommissionen delte meninger om spørgsmålet, men under alle omstændigheder kræves det, at der var oprettet testamente og at parterne havde fælles bopæl ved dødsfaldet.

Til støtte for ikke at kræve yderligere betingelser opfyldt, kan blandt andet anføres, at et kort samliv, som bliver afbrudt af et dødsfald, lige så vel kan begrunde en lavere arveafgift, som et længerevarende. To homoseksuelle, der har erhvervet fælles bolig, kan straks ved forholdets etablering blive lige så økonomisk afhængige af hinanden, som hvis de har boet sammen nogle år, og den økonomiske belastning efter et dødsfald kan tilmed være større, end hvis parterne har holdt sammen i længere tid. De særlige regler om arveafgift for en efterlevende ægtefælle anvendes da også, uanset om ægteskabet er indgået umiddelbart før dødsfaldet, og homoseksuelle samboende bør ikke stilles dårligere. Endvidere kan det i visse tilfælde være vanskeligt for den efterladte at bevise, at den fælles bopæl var etableret mere end 2/5 år forud for dødsfaldet, idet etablering af en fælles bopæl ofte sker gradvist over en længere periode. Disse bevisproblemer vil øges jo længere et tidsrum der kræves. Samtidigt må det tages i betragtning, at det ikke er rimeligt at sammenligne den foreslåede regel med bestemmelsen i lejelovens § 75, stk. 2, da der i arveafgiftslovgivningen ikke kan anføres modstående interesser hos en tredjemand som argument for at supplere kravet om fælles bopæl. Endelig kan det hævdes, at omgængelsessynspunkter ikke bør tillægges særlig vægt. Det er formentlig de færreste testatorer og testamentsarvinger, der vil skaffe sig fælles bolig for blot at opnå en lavere arveafgift. Mange vil tøve

hermed, alene fordi et sådant skridt kan give omverdenen indtryk af, at parret er homoseksuelt.

Et krav om, at parterne skal have haft fælles bopæl i 2 år før dødsfaldet, kan begrundes med, at der først efter en samboen af denne varighed vil være etableret et fællesskab af et sådant indhold, at en legal regel om lavere arveafgift bør finde anvendelse. Først da kan der anses at være et reelt behov herfor, når også henses til, at parterne ikke vil have fællesbørn. Endvidere er det for skifteretten, der skal administrere reglen, ønskeligt med kriterier, der ikke kræver særlig bevisførelse, og bevisproblemerne vil mindskes betydeligt, dersom den fælles bolig skal have eksisteret i nogen tid og ikke blot være nyetableret. Yderligere vil et krav om 2 års samboen før dødsfaldet så godt som eliminere den mulighed for omgåelse, der ikke kan afvises, såfremt den lavere arveafgift kan opnås, blot der oprettes fælles bopæl kort før dødsfaldet. Kravet om 2 års bopæl kendes fra lejelovens § 75, stk. 2, som betingelse for at kunne fortsætte i afdødes lejemål vedrørende boligen. Endelig må det bemærkes, at kravet om 2 års bopæl alene vil blive knyttet til den legale regel om lavere arveafgift. Skulle der i tilfælde af korterevarende samlivsforhold uanset det anførte være behov for en afgiftsnedsættelse, kan dispensationsreglen omtalt nedenfor under 9 komme i betragtning.

Til støtte for et krav om fælles bopæl i 5 år kan der i det væsentlige henvises til de betragtninger, der er anført til støtte for kravet om 2 års bopæl. Herudover kan det anføres, at da der savnes pålidelige skøn over varigheden af homoseksuelle samlivsforhold, er det vanskeligt at vurdere, hvorvidt et samlivsforhold, der har bestået i 2 år, har en sådan grad af bestandighed, at det er rimeligt at lade det medføre de retsvirkninger med hensyn til arveafgift, der foreslås. Der foreligger således ingen undersøgelse af, hvor mange der opretter testamente til fordel for en samlever af samme køn, hvor mange der søger dispensation, eller hvor længe de pågældende samliv har eksisteret. Dertil kommer, at en ændring af arveafgiftsreglerne må betragtes som midlertidig, idet det

er fundet af afgørende betydning, at der allerede på nuværende tidspunkt indføres en legal regel, der forbedrer de homoseksuelles retsstilling på dette isolerede retsområde. Under hensyn til, at forslagene fra ægteskabsudvalget og arveafgiftsudvalget endnu ikke er blevet undergivet en samlet vurdering, samt til at kommissionen endnu ikke har haft anledning til at drøfte et partnerskabsforslag og retsvirkningerne heraf, kan det befrygtes, at der ved en ordning med lempeligere kriterier forbigående vil blive skabt mere gunstige forhold for de berørte, end det vil være muligt at opretholde ved en samlet løsning af de ugifte samlevendes arveafgiftsproblemer, hvilket vil kunne foregribe og vanskeliggøre en endelig løsning. En betingelse om 5 års fælles bopæl før dødsfaldet vil formentlig føre til, at den anbefalede dispensationsadgang benyttes noget hyppigere, end hvis betingelsen kun er 2 års samliv. Det vil i den forbindelse være nærliggende at søge iværksat en indsamling af det statistiske materiale, der ifølge oplysningerne ovenfor ikke eksisterer.

Resultatet af kommissionens overvejelser er, at Poul Dam, Svend Danielsen, Ville Budtz, Marianne Levy og Kirsten Rudfeld går ind for at opstille et krav om 5 års fælles bopæl før dødsfaldet, medens Vibeke Jakobsen foreslår 2 års fælles bopæl før dødsfaldet. Endelig finder Per Kleis Bönnelycke, Mikkel Emborg, Helle Jarlmoose og Henning Jørgensen, at det kun bør kræves, at arvingen havde fælles bopæl med arveladeren ved dødsfaldet. Preben Hertoft og Kamilla Struwe har ikke ønsket at tage stilling til spørgsmålet.

g. Særlige spørgsmål.

Arveafgiftsudvalget har i sin betænkning drøftet nogle særproblemer. Der henvises til s. 160 om beløbsgrænser, s. 161-162 om kollektiver, s. 162-163 om tilfælde, hvor den afdøde også efterlader sig andre arvinger end den ugifte samlever, og s. 163 om familieforsikringer. De omtalte dele af betænkningen er tildels gengivet ovenfor i afsnit 3.

Kommissionen finder, at de nævnte spørgsmål mest hensigtsmæs-

sigt løses i forbindelse med den mere generelle revision af arveafgiftslovgivningen.

Specielt med hensyn til kollektiver er der enighed om, at de ikke bør være omfattet af den legale nedsættelsesregel, men at de særlige problemer, der opstår i den forbindelse, bedst løses ved anvendelse af dispensationsreglen, jfr. nedenfor under 9. For så vidt angår tilfælde, hvor den afdøde også efterlader sig andre arvinger, som er omfattet af § 2 A, finder kommissionen, at dette forhold ikke bør hindre afgiftsnedsættelse for en samlever af samme køn.

h. Nedsættelse.

Endelig må der tages stilling til, til hvilken afgiftsklasse nedsættelse skal ske efter den legale regel.

Hverken arveafgiftsudvalget eller ægteskabsudvalget har foreslået en egentlig ligestilling mellem ugifte samboende og ægtefæller. Ægteskabsudvalget pegede dog i sin betænkning nr. 8, s. 138 på, at arveafgiftsklasse A eller ægtefælleskalaen kun bør bringes i anvendelse på hele arven, hvor parterne af juridiske grunde har været forhindret i at indgå ægteskab, f.eks. ved forhold mellem personer af samme køn. Arveafgiftsudvalget s. 160-161, mente ikke, at der bør være samme afgiftsmæssige behandling af ugifte samlevende som ægtefæller. Det gælder også, når det ikke har været muligt for parterne at gifte sig. Der peges tillige på, at en regel uden administrative vanskeligheder kan modificeres således, at det for meget lange samlivsforhold kan bestemmes, at parterne i arveafgiftsmæssig henseende skal behandles som ægtefæller.

Imod at den legale regel skal føre til anvendelse af sætserne for ægtefæller kan bl.a. anføres, at det ikke forekommer rimeligt at overføre ægtefællereglerne, når der er tale om en speciel regel på et enkeltområde. Det er i hvert fald ikke på indeværende tidspunkt på tale generelt at overføre de regler, der iøvrigt gælder for ægtefæller, på homoseksuelle samboende. De pågældende har således ikke indbyrdes forsørgel-

sespligt, hverken privatretligt eller offentligretligt, og deres skatteforhold påvirkes på intet punkt af samboforholdet. Derfor bør de heller ikke i arveafgiftsraessig henseende side-stilles med ægtefæller. Overvejelser om en så vidtrækkende afgiftsnedsættelse bør afvente resultatet af kommissionens overvejelser med hensyn til en mere generel regel om homoseksuelle parforhold. Skulle der i enkelte tilfælde af særligt langvarige samlivsforhold kunne påvises behov for en særlig vidtrækkende afgiftsnedsættelse, må en sådan ske ved anvendelse af dispensationsreglen, se nedenfor under 9. Denne argumentation fører til, at en lovreguleret afgiftsnedsættelse bør være til arveafgiftsklasse A, således som det også er tilfældet med de andre grupper opregnet i § 2 A.

For at den legale regel skal føre til anvendelse af ægtefællesatserne taler bl.a. de argumenter, som førte til, at nogle af de tidligere fremsatte lovforslag havde denne konsekvens. De bygger på, at homoseksuelle samboende, der opfylder de betingelser, der opstilles for en afgiftsnedsættelse, har det samme realøkonomiske behov for en begrænsning af arveafgiften som ægtefæller. Derudover har bøsser og lesbiske ikke mulighed for på anden måde at blive omfattet af ægtefælleskalaen.

Resultatet af kommissionens drøftelser er, at Poul Dam, Svend Danielsen, Ville Budtz, Vibeke Jakobsen, Marianne Levy og Kirsten Rudfeld går ind for, at der sker nedsættelse til arveafgiftsklasse A, medens Per Kleis Bønnelycke, Mikkel Emborg, Helle Jarlmoose og Henning Jørgensen går ind for anvendelse af ægtefælleskalaen. Preben Hertoft og Kamma Struwe har ikke ønsket at tage stilling til spørgsmålet.

9. En dispensationsregel.

Uanset hvilke betingelser det skønnes nødvendigt at knytte til en regel om legal arveafgiftsnedsættelse, vil der kunne tænkes tilfælde, hvor betingelserne ikke er opfyldt, men hvor det reelle behov for arveafgiftsnedsættelse alligevel eksisterer. Kommissionen skønner det derfor hensigtsmæssigt at bibeholde den nugældende § 3, stk. 6, i arveafgiftsloven, der

også omfatter persongrupper, som ikke er omfattet af kommissionens kommissorium. Det er således en forudsætning for kommissionen, at homoseksuelle, der ikke opfylder de legale betingelser for arveafgiftsnedsættelse, fortsat kan påberåbe sig dispensationsreglen. Ovenfor er det bl.a. fremhævet, at en legal regel med krav om 2 eller 5 års fælles bopæl ved dødsfaldet kan føre til behov for anvendelse af dispensationsreglen ved korterevarende forhold, og at det samme kan være tilfældet ved kollektiver. Der kan måske også være behov for dispensation i enkelte tilfælde, hvor der ikke er etableret fælles bopæl, eller hvor en fælles bolig er opgivet før dødsfaldet. Det er ikke fundet hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at gå ind i overvejelser om en omformulering af § 3, stk. 6, idet dette må afvente en mere generel revision af arveafgiftslovgivningen. Kommissionen gør i denne forbindelse opmærksom på de begrænsninger, som anvendelsen af beløbsgrænser medfører, jfr. ovenfor i afsnit 1. Indførelse af en legal regel må føre til, at der stilles særligt strenge krav til anvendelsen af dispensationsreglen.

10. Udsættelse med betalingen m.v.

Kommissionen har lige som ægteskabsudvalget s. 139 overvejet anvendelsen af den særlige regel om udsættelse med beregning af arveafgift efter arveafgiftslovens §§ 14 A og 14 B også på homoseksuelle forhold omfattet af nedsættelsesreglen. Kommissionen kan tiltræde, at der ikke er grundlag for at foreslå en sådan ændring på nuværende tidspunkt, men dette spørgsmål vil indgå i kommissionens mere generelle overvejelser. Samme synspunkt gør sig i øvrigt også gældende for så vidt angår arveafgiftslovens § 7, stk. 4.

11. Økonomiske og administrative konsekvenser .

Statens samlede indtægt hidrørende fra arveafgiftsklasse C udgjorde i 1982 84 mill, kr., jfr. Danmarks Statistiks undersøgelser af arve- og gaveafgiftsforholdene i 1982 (uddrag af disse undersøgelser er gengivet i arve- og gaveafgiftsudvalgets delbetænkning s. 281 ff).

Der findes intet materiale, som kan danne grundlag for et skøn over det provenutab, staten vil lide, såfremt den omtalte lovskitse gennemføres, men det må antages, at det kun vil udgøre en meget begrænset del af det samlede provenu.

12. Lovskitse.

Det foreslås i § 2 A at indsætte en af følgende regler:

- 1) "o) samlever af samme køn, der ikke er slægtsarving, når denne havde fælles bopæl med arveladeren ved dødsfaldet, idet arveafgiften svares efter reglerne om ægtefæller."

Foreslås af Per Kleis Bønnelycke, Mikkel Emborg, Helle Jarlmoose og Henning Jørgensen,

eller

- 2) "o) samlever af samme køn, der ikke er slægtsarving, når denne har haft fælles bopæl med arveladeren i de sidste 2 år før dødsfaldet."

Foreslås af Vibeke Jakobsen,

eller

- 3) "o) Samlever af samme køn, der ikke er slægtsarving, når denne har haft fælles bopæl med arveladeren i de sidste 5 år før dødsfaldet."

Foreslås af Poul Dam, Svend Danielsen, Ville Budtz, Marianne Levy og Kirsten Rudfeld.

